

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 378.1:78

Цитування:

Денисюк Ж. З. Мілітарна символіка в сучасних вишиванках як джерело новітнього культурного кодування і смислотворення. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2023. Вип. 43. С. 9–18.

Denysiyuk Zh. (2023). Military Symbolism in Modern Vyshyvankas as a Source of the Latest Cultural Coding and Meaning Making. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 43, 9–18 [in Ukrainian].

*Денисюк Жанна Захарівна,
доктор культурології,
доцент кафедри культурології
та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>
Researcher ID: G-9549-2019*

МІЛІТАРНА СИМВОЛІКА В СУЧАСНИХ ВИШИВАНКАХ ЯК ДЖЕРЕЛО НОВІТНЬОГО КУЛЬТУРНОГО КОДУВАННЯ І СМИСЛОТВОРЕННЯ

Мета статті – розглянути семантичне означення сучасної мілітарної символіки на українських вишиванках, що слугує засобом і джерелом новітнього культурного кодування і смислотворення суспільства, викликаного війною та процесами спротиву ворогу українського народу. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні аналітичного методу, семантичного, культурологічного, що дало змогу комплексно розглянути означену проблематику та сформулювати обґрунтовані висновки. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше в культурологічному вимірі розглянуто сучасну мілітарну символіку українських вишиванок як феномен, спричинений воєнними суспільними потрясіннями, що вказує на спробу сучасного символічного означення боротьби з ворогом і кодування у вишивці ідеї перемоги. **Висновки.** На основі дослідження сучасних українських вишиванок, на яких застосовано зображення мілітарних символів (зразків сучасної зброї і техніки, якою воює Україна, – ракетних комплексів «Хаймарс», безпілотників «Байрактар», переносних ракетних комплексів «Джавелін»; а також знищеного на початку війни українського літака «Мрія»), доведено, що такі художні розробки та їх втілення у виробках-вишиванках українських брендів є способом і джерелом новітнього кодування ідеї перемоги у війні проти російських загарбників та, за аналогією з традиційною українською вишиванкою, має для українського суспільства глибоке символічне значення як оберегові коди, що постулюють ідею ствердження боротьби українського народу, ідеї незламності, міцності духу, збереження національно-культурної ідентичності. Поява та акумулювання таких новітніх символів на вишитому одязі суголосне загальному стану надзвичайної напруги / біфуркації українського суспільства, що потребує певних стабілізаційно-рівноважних дій, проявом яких у такому випадку є новітні кодування сучасних ідей і сенсів традиційним культурно-мистецьким способом. Це стверджує ідею духовної єдності, ретранслюючи й підсилюючи сенси та цінності волі, боротьби українського народу за незалежність, утвердження державності та власної ідентичності.

Ключові слова: мілітарна символіка, традиція, вишиванка, семантика, культурне кодування, смислотворення, війна, українське суспільство.

Denysiyuk Zhanna, D.Sc. in Cultural Studies, Head of the Research and Publishing Department, National Academy of Culture and Arts Management

Military Symbolism in Modern Vyshyvankas as a Source of the Latest Cultural Coding and Meaning Making

The purpose of the article is to examine the semantic meaning of modern military symbols on Ukrainian embroidered shirts, which serves as a means and source of the latest cultural coding and meaning-making of society caused by the war and the processes of resistance to the enemy of the Ukrainian people. **The research methodology** is based on the application of analytical, semantic, and cultural methods, which will allow a comprehensive consideration of the issues and formulate reasonable conclusions. **The scientific novelty** is that for the first time in the cultural dimension, the modern military symbolism of Ukrainian embroideries is considered as a phenomenon caused by military social upheavals, which indicates an attempt to define the modern symbolic meaning of the fight against the enemy and to encode the idea of victory in embroidery. **Conclusions.** Based on the study of modern Ukrainian embroideries, which use the images of military symbols (samples of modern weapons and equipment used by Ukraine – Himars missile systems, Bayraktar drones, Javelin portable missile systems; as well as the Ukrainian Mriya aircraft destroyed at the

beginning of the war), it has been proven that such artistic developments and their embodiment in embroidered products of Ukrainian brands are a way and source of the latest coding of the idea of victory in the war against the Russian invaders, and, by analogy with the traditional Ukrainian embroidery, have a deep symbolic meaning for Ukrainian society as amulet codes postulating the idea of affirming the struggle of the Ukrainian people, the idea of indestructibility, strength of spirit, and preservation of national and cultural identity. The emergence and accumulation of such new symbols on embroidered clothing is in line with the general state of extreme tension/bifurcation of Ukrainian society, which requires certain stabilising and balancing actions, manifested in this case by the newest encoding of modern ideas and meanings in a traditional cultural and artistic way. This affirms the idea of spiritual unity, relaying and reinforcing the meanings and values of freedom, the struggle of the Ukrainian people for independence, the establishment of statehood and their own identity.

Key words: military symbolism, tradition, embroidery, semantics, cultural coding, meaning-making, war, Ukrainian society.

Актуальність теми дослідження. Стан війни, у якому живе Україна, як глибоко травмуючий і трансформаційний для суспільства, спричинив не лише глобальне переосмислення світом і нацією своєї історії, культури, світоглядних наративів, але й породження культурних та мистецьких феноменів, у яких закладені нові виміри цінностей і сенси, що стали відповіддю на екзистенційні випробування українського народу. У такі складні часи соціум шукає відповіді на свої питання і підтримку як у своєму минулому, так й у сфері сакрально-символічного самовизначення, оскільки культурний символ виступає втіленням вищих духовних цінностей, що має непересічне й абсолютне значення для всієї спільноти та поділяється нею. Відповідно, звернення нації до етнокультурних цінностей, їх актуалізації на рівні буденної свідомості, творчих практик і масової культури є характерною тенденцією саме для станів крайньої суспільної аномії, біфуркації, викликаних зовнішньою загрозою. Саме тому з початком повномасштабної війни ми спостерігали активний сплеск на рівні символічного означення щодо всього, що має стосунок до української культурної традиції, її етніки, аби «відмаркувати» власний простір буття в межах символічного культурного означення. У цьому зв'язку культурна традиція набуває нового прочитання, символізації та своєрідного перекодування, наповнюючись новими сенсами, які надають екзистенційної стійкості перед війною і ворогом. Вишиванка, вишитий одяг як найбільш давня культурна традиція українців в умовах війни у своєму автентичному вигляді і новітньому набули надзвичайної популярності й актуальності як найбільш доступна та дієва символічна модель, аби рівні буття кожного індивіда підкреслити свою національну окремішність та національно-культурну приналежність. Водночас в умовах війни мистецтво слугує вираженням суспільної думки, прагнень і

сподівань на мир і перемогу, що за допомоги художньо-виражальних засобів намагається реалізувати в нових творах й артефактах, безумовно, позначених «національним маркуванням». Відповідно, наразі формуються нові культурно-мистецькі феномени, виникнення яких цілком логічно зумовлене розгортанням наявних суспільно-історичних процесів і які є цілком обґрунтованим продовженням національної культурної традиції в умовах загострення війни.

Аналіз досліджень і публікацій. У розрізі означеної проблематики, безперечно, наявною є ґрунтовна джерельна база робіт мистецтвознавчого, історико-етнографічного, культурологічного спрямування щодо вивчення українського народного костюма, традицій вишивки й орнаментики різних періодів і регіонів України. Проте нашу увагу варто зосередити на роботах, які присвячені аналізу впливу сучасних тенденцій на їх вияв у розвитку сучасної етнічної моди, вишивки, взаємодії компонентів і знаково-символічних кодів народно-етнічної і масової культури тощо. У цьому аспекті варто назвати праці таких науковців, як А. Арсєнова [1], Т. Божко [2], В. Волобуєв [5], М. Глиняйлук [6], І. Давиденко [6], І. Ілюк [6], О. Косміна [13], М. Красиков [15], Т. Кротова [6], О. Лавренюк [16], О. Мальцева [17], М. Олійник [19], М. Роман [20], М. Северинчук [21], Г. Стояцька [5], Н. Хома [23] та ін.

Мета статті – розглянути семантичне означення сучасної мілітарної символіки на українських вишиванках, що слугує засобом і джерелом новітнього культурного кодування та смислотворення суспільства, викликаного війною та процесами спротиву українського народу ворогові.

Виклад основного матеріалу. Від початку повномасштабного військового вторгнення росії в Україну значно активізується на рівні масової свідомості питання патріотизму, усвідомлення національної приналежності,

ідентичності та низка інших, пов'язаних із захистом країни та загалом відстоюванням права на буття української державності у світі. Усі ці питання неодмінно пов'язані з переосмисленням власної культури та пошуком тих символічно-ціннісних концептів, які не лише постулюють історичну тяглість української культури, але й долучаються до культивування нових, сучасних сенсів, у яких будуть закарбовані герої і цінності новітньої доби, пов'язаної з боротьбою за українську державність і незалежність, що відбувається, зокрема в культурному й інформаційному континуумі, наповненому мозаїчною універсальною транскультурою, її змістами і семантикою. Проте саме на рівні маскультурних форм відбулося початкове «реагування» на екзистенційно-світоглядні виклики, пов'язані з реаліями війни як на рівні індивіда, так і суспільства загалом.

В умовах надзвичайних подій, зокрема війни, етнокультурні цінності стають визначальним фактором ціннісно-орієнтованого вибору людини та екзистенційною домінантою суспільства й на символічному рівні постають своєрідним гарантом збереження національної держави та її незалежності. Відповідно нові ціннісні орієнтири і маркери стають «аксіологічними означниками для різних представників соціуму, допомагаючи упорядкуванню соціокультурної реальності та формуючи суспільну й власну (індивідуальну) свідомість, думку на різних рівнях повсякденної діяльності. У ситуації соціокультурної і ціннісної аномії часто відбувається активізація захисних і регулятивних функцій етнокультурних цінностей, що виражається у відповідних реакціях людини» [9, 354]. Ці тенденції в українському суспільстві власне й спостерігаються ще з початків російського вторгнення у 2014 році, що набули нового прочитання в період повномасштабної війни з 2022 року. Із цього часу поруч із військовим опором відбувалося усвідомлення суспільством власної культурної ідентичності, утвердження державності, що неминуче активізувало присутність у культурно-мистецьких практиках і повсякденному просторі національної символіки, етнокультурних кодів, звернення до витоків української культури. Водночас необхідність виборювати власну державу та волю активізувало мілітарну традицію української культури, яка має досить потужні пласти, закарбовані у фольклорній культурі, мистецькій спадщині й ін. Саме це ядро наразі має апелювати до суспільства й доносити

цінності, адекватні нинішній ситуації. За визначенням дослідників, «більш глибоким шаром формування символічної самоідентичності українця є на сьогодні героїзація боротьби за свободу та сакральність жертви українських воїнів, ототожнення цієї боротьби з одвічною метою і шляхом українського народу, розуміння її як процесу спільної боротьби українців за незалежність, сплеск інтересу до вивчення національної історії та літератури, ребрендинг образів великих українців у вигляді сучасних борців зі злом» [5].

Якщо з позицій загальної семіології розглядати мілітарний символічний компонент в культурі як частину етнонаціональної культури, то він має досить важливе, непересічне значення для збереження і розвитку етнічної спільноти. Саме з мілітарною символікою пов'язується юридично-правова й державотворча сфери. Певні елементи мілітарної символіки та культури можуть відігравати й відіграють роль символів національної культури. Військове виховання і пов'язана із цим символіка виконують насамперед дві функції у житті народу, спрямовані на його самозбереження. Це – протидія зовнішній агресії і виховання таких членів суспільства, які могли б забезпечувати його нормальний розвиток. У кожного народу мілітарна діяльність виявляється в конкретних, лише йому притаманних нормах. Виявити специфічний культурний та символічний зміст військової символіки та військової справи як різновиду людської активності можна лише через знаходження певних культурних універсалій, що реально існують у вигляді етнічно-специфічних модифікацій [10, 5]. Мілітарна сфера є підґрунтям, на якому виростає система певних правил і норм, завдяки яким здійснюється регулятивна функція культури, а символіка визначає систему «маркерів» етнонаціональної приналежності, що репрезентує ціннісні концепти, притаманні тому чи тому народові щодо захисту й охорони автентичної батьківщини. Отже, мілітарна символіка означається глибокими етнокультурними символами, світоглядно-ментальними настановами, архетипною матрицею культури, що становлять єдність ідеально-уявного та реального, втіленого в знакові-символі [8, 45].

Значення української вишиванки в період війни, як й іншої традиційної символіки, значно зростає, набуваючи нових сакральних сенсів. Стосовно народної традиції одягу, то «символіка, характерна для народного вбрання,

як і для інших видів традиційної матеріальної культури, була складною сигнітивною (лат. Signa – знак), тобто знаковою системою, котру слов'яни використовували з найдавніших часів. Знаки цієї системи символізували різні предмети і явища довколишнього світу» [16, 193]. Помітною тенденцією є активізація патріотичної моди загалом, що знаходить прояв як на рівні повсякденних культурних практик, так і створення окремих мистецьких артефактів. Так, Н. Хома, слушно відзначає, що «модним стає «патріотичний» одяг не лише з етнічними елементами чи в автентичному стилі, а й сучасна патріотична повсякденна молодіжна лінія (національний casual). Традиційні вишиванки доповнилися дизайнерськими колекціями з проукраїнськими принтами та символікою: від одягу й аксесуарів до сувенірної продукції» [23, 323].

Відповідно певних змін і віянь зазнає не лише повсякденна мода, але й вишиванкова, активно реагуючи на виклики війни й суспільні запити та змінюючи сам принцип введення нових, актуальних суспільству тем у вишивку. Реалізацією тенденцій, пов'язаних з темою російсько-української війни у вишиванковому одязі у 2022 році, стали виробы українського бренду «Етнодім», присвячені українським містам-героям, які зазнали російської збройної агресії. Це були два зразки вишитих сорочок з орнаментом українських міст-героїв – «Єдність» (Yednist) та «Сміливість» (Smilyvist). Після російської окупації та запеклих боїв малим містам України було присвоєно звання «Місто-герой України»: це Ворзель, Ірпінь, Гостомель, Конотоп, Охтирка, Волноваха, Краматорськ, Сєверодонецьк, Рубіжне [7, 25]. Поряд із цими була представлена вишиванка в мілітарному стилі (ляне полотно зеленого кольору) – це сорочка-вишиванка «Велич» (Velych) з піксельною вишивкою дубового листя, стилізованого під графічну схему піксельного малюнка польової форми українських військових. Таку сорочку вдягнув на День вишиванки 2022 року Президент України В. Зеленський [7, 26].

Інший зразок мілітарної вишиванки від бренду Indposhiv [24] також був презентований Президентом України В. Зеленським того ж року на церемонії нагородження видатних українців. Ця сорочка, яку створила Катерина Возіанова, засновниця бренду Indposhiv, мала свої особливості: замість традиційних візерунків на ній розміщені вишивки танків, БТРів, квітів, дерев та образи жінки й чоловіка, що тримаються за руки. На думку розробниці, вишиванка мала показати всьому світові, що

таке війна, а Президент був обраний як перша особа країни, яка презентує цей змінений образ. Ця вишиванка стала певним символом нашої нації [18].

Рис. 1. Вишиванка в мілітарному стилі від бренду Indposhiv

Іншими різновидами новітньої мілітарної вишиванки є зразки орнаментів, у малюнок яких графічно включено зброю (іноземних зразків), якою Україна ефективно воює проти ворога. Як ми можемо розуміти, це найбільш дієва і, відповідно, максимально символічно означена зброя, яка, за переконанням пересічних українців, наділена надзвичайними, навіть подекуди міфологізованими якостями в боротьбі з російськими військами, – це безпілотники «Байрактар», ракетні комплекси «Хаймарс», переносні ракетні комплекси «Джавелін». Загалом майстрині народної вишивки досить неоднозначно висловлюють своє потрактування таких візерунків, з огляду

на те, що вишиванка виконувала насамперед оберегову, охоронну функцію [14]. Проте в сучасних реаліях війни саме зразки західної зброї слугують також оберегами-символами, захисниками українського народу від атак російської армії. Відповідно, ідеться про певне перекодування знаків і символів, які наділяються новими сенсами за нових умов буття.

Львівський бренд вишитого одягу створив вишиванку із зображенням безпілотною «Байрактар» на основі візерунків

королевецьких рушників. Зокрема, на білому тлі вишиванки зображено безпілотною та українські орнаменти з урахуванням трьох основних традиційних елементів: калини, пшениці і птахів. За твердженням розробників, це свого роду оберіг для українських воїнів. Вишиванки з таким сучасним дизайном подарували засновникам турецької фірми Ваукаг, яка виробляє безпілотною, – братам Халуку та Сельчуку Байрактарам [12].

Рис. 2. Орнамент вишиванки з «Байрактаром»

Художниця, дизайнерка, мистецтвознавиця Катерина Лісова, випускниця Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука та Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, стала авторкою патріотичної серії «Лютих вишиванок», створеної в стилістиці української традиційної вишивки Подільського регіону та присвяченої ЗСУ, історіям та об'єктам, які стали знаковими в ході війни в Україні з 2022 року та викликали чимало рефлексій, зокрема в сучасній народній творчості. Однією із сучасних мілітарних розробок став орнамент для вишиванки «Квітка HIMARS», присвячений далекобійній зброї, що змінила хід війни та пришвидшила початок деокупації українських земель. На іншому

орнаменті авторства К. Лісової зображено безпілотною «Байрактар», що й послугувало найменуванню цієї роботи, у стилізованих графічних зображеннях вишивки та українських військових з обох боків. Третя тема мілітарної вишиванки має назву «Бойові птахи» та включає рядкові зображення птахів (імовірно, гусей) у піксельному стилі кольору хакі, із зображенням на крилах маленького прапора України, які почергово в кожному рядку направлені то в один, то в інший бік. Ця тема є відображенням російського пропагандистського нарративу про «біолабораторії в Україні» та підготовку різного роду птахів з метою зараження вірусами територій росії [11].

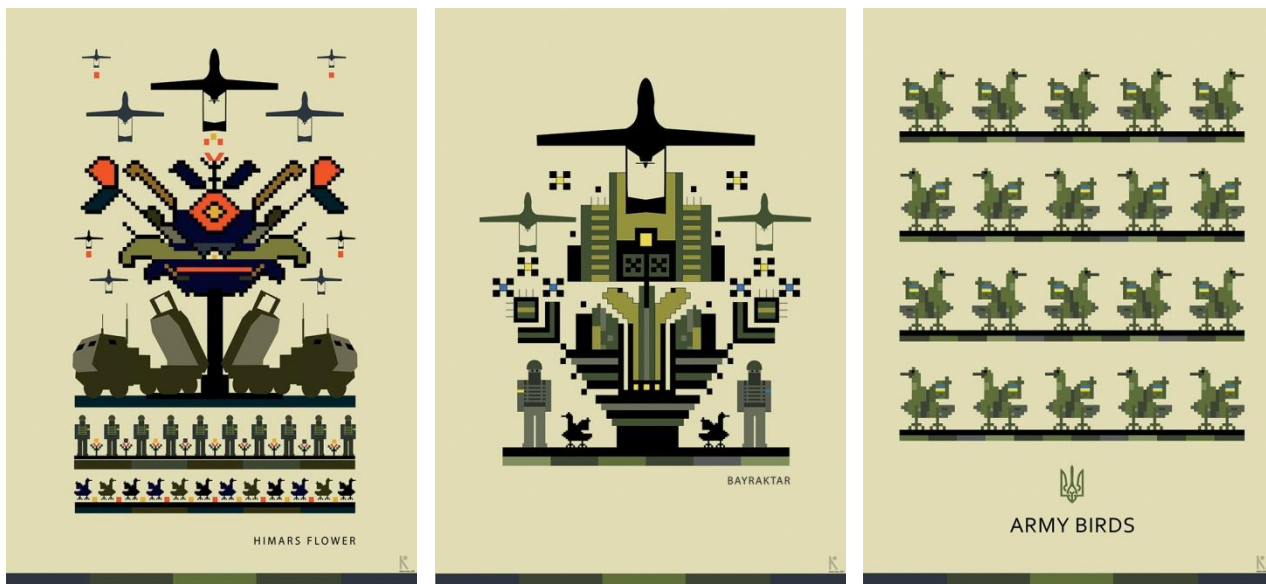

Рис. 3. Орнаменти вишиванок К. Лісової (зліва направо):
«Квітка HIMARS», «Байрактар», «Бойові птахи»

Скульпторка Соломія Гороб'юк, випускниця Львівської академії мистецтв, попри основний свій фах, у період повномасштабної війни проявила свій талант у розробці мілітарного рушника-диптиха, де авторка вплітає в традиційний орнамент українського рушника військового зі зброєю, оскільки без наших захисників не було б ні

української культури, ні української землі, ні українців. У руках військового можна побачити американський протитанковий ракетний комплекс «Джавелін», який у перші місяці війни став справжньою легендою. На другій частині рушника – зображення військової українки, що апелює до теми жінок на війні, які також змушені брати до рук зброю [22].

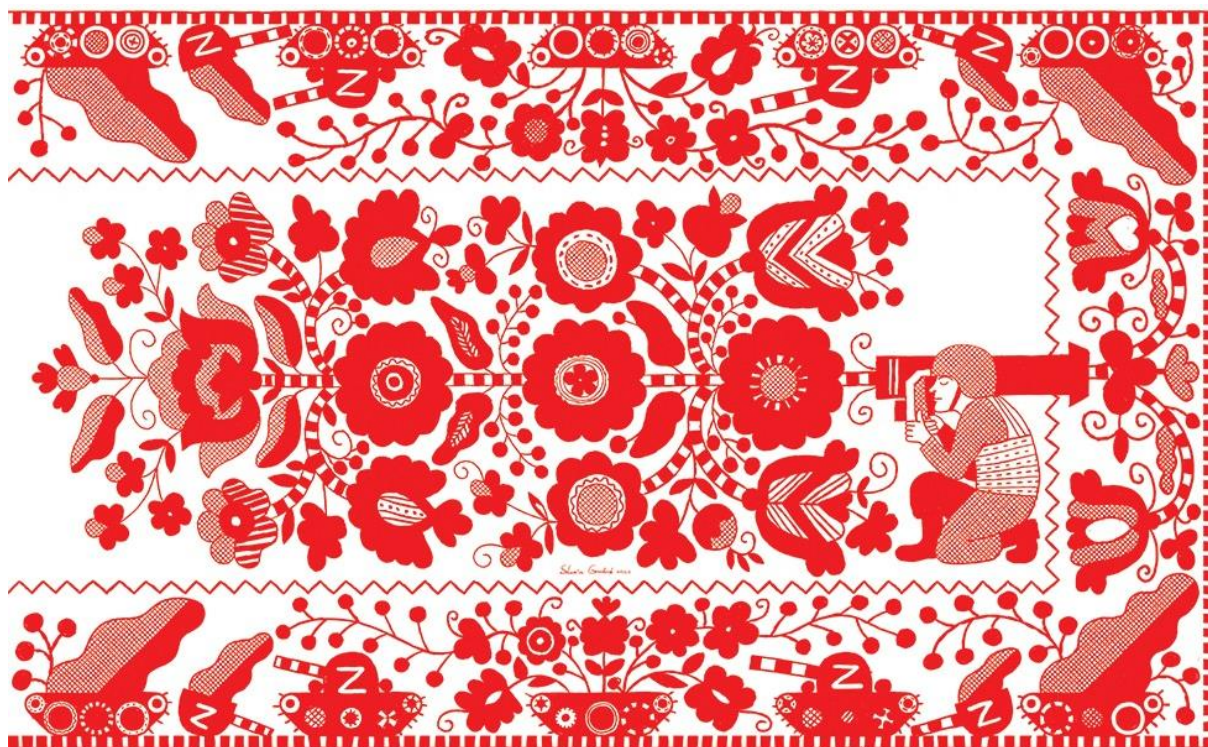

Рис. 4. Орнамент рушника С. Гороб'юк «Джавелін»

Іншою темою для сучасних мілітарних вишиванок, пов'язаною з війною, стала вишиванка бренду «Вільні люди» [3], присвячена втраченому українському літаку «Мрія», який був зруйнований у Гостомелі на початку повномасштабного вторгнення. Вишиванка сіро-оливкового кольору обіч на рукавах містить зображення літака «Мрія» в стилізованому орнаменті з квітів, сонця, зірок та журавлів і вплетений слоган «Не можна зупинити Мрію, час якої настав», де, власне, обіграно назву самого літака. Це також досить нове художнє рішення та символічне кодування об'єктів сучасного походження, що мають стосунок до воєнних дій.

Рис. 5. Вишиванка «Мрія» («Вільні люди»)

Загалом варто також зазначити, що традиція поєднання елементів військової символіки з традиційною українською, не є новою. Зокрема, дослідники відзначають, що «здавна вважалося, що орнаментика забезпечує оберегову та захисну функцію, тому символічним є використання традиційних

орнаментів саме в поєднанні з військовим стилем. У військовій формі часто використовують елементи історичних орнаментів, а також розробляють спеціально нові, наприклад, із вплетенням в орнамент знаків родів військ [6, 140].

Українські військові також замість традиційних вишиванок обирають бойові вишиті сорочки, які фахово називають убаксами (скорочено від Under Body Armor Combat Shirt), або сорочками під бронезилет.

Модель такої «тактичної вишиванки» розробив бренд «ВишивУбакс» [4], який зумів поєднати символізм української вишиванки з потребами військових та практичністю. Марка використовує лише тканини, які схвалило Міністерство оборони України, дотримуючись всіх технічних вимог до військового спорядження, таких як липучки, кишені тощо. Їхній слоган ідеально передає ідею бренду: «Для тих, хто вдягнув піксель, щоб захистити право носити вишиванку».

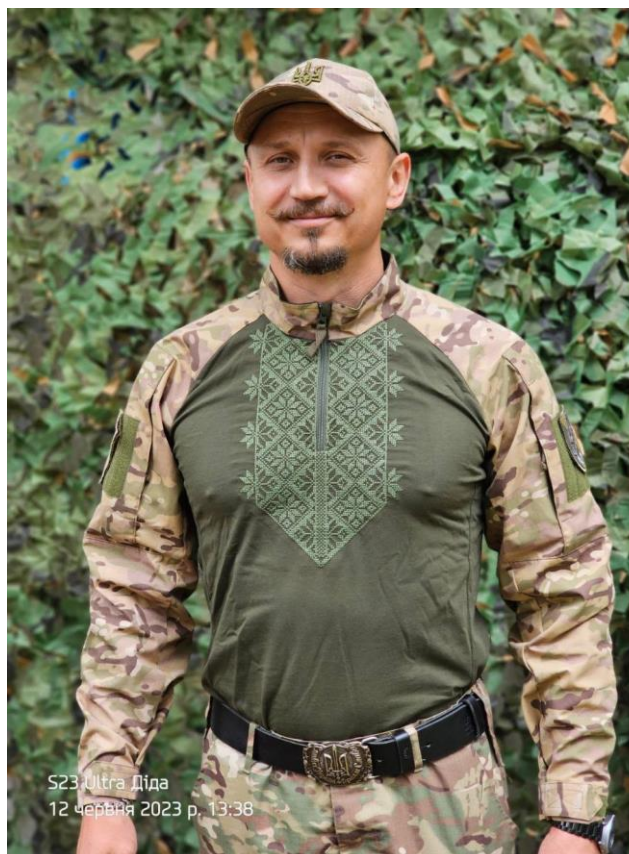

Рис. 6. Військова вишита сорочка від «ВишивУбакс»

Отже, ми бачимо, що сучасні нехудожні об'єкти, стилістика та колірна гама яких закодовані в орнаментах вишиванки, спричинили формування феномену мілітарної вишиванки, що ґрунтується на потребі суспільства у відображенні в традиційному одязі новітніх сенсів і символів доби.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше в культурологічному вимірі розглянуто сучасну мілітарну символіку українських вишиванок як феномен, викликаний воєнними суспільними потрясіннями, що вказує на спробу сучасного символічного означення боротьби з ворогом і кодуванням у вишивці ідеї перемоги.

Висновки. На основі дослідження сучасних українських вишиванок, на яких застосовано зображення мілітарних символів (зразків сучасної зброї і техніки, якою воює Україна, – ракетних комплексів «Хаймарс»,

безпілотників «Байрактар», переносних ракетних комплексів «Джавелін»; а також знищеного на початку війни українського літака «Мрія»), доведено, що такі художні розробки та їх втілення у виробках-вишиванках українських брендів є способом і джерелом новітнього кодування ідеї перемоги у війні проти російських загарбників та, за аналогією з традиційною українською вишиванкою, має для українського суспільства глибоке символічне значення як оберегові коди, що постулюють ідею ствердження боротьби українського народу, ідеї незламності, міцності духу, збереження національно-культурної ідентичності. Поява й акумуляція таких новітніх символів на вишитому одязі суголосне загальному стану надзвичайної напруги / біфуркації українського суспільства, що потребує певних стабілізаційно-рівноважних

дій, проявом яких у такому випадку є новітні кодування сучасних ідей і сенсів традиційним культурно-мистецьким способом. Це стверджує ідею духовної єдності, ретранслюючи та підсилюючи сенси й цінності волі, боротьби українського народу за незалежність, утвердження державності і власної ідентичності.

Література

1. Арсенова А. Символізм української вишиванки. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/9ee56172-c6b7-476c-a350-9164a9fbc96b/content> (дата звернення: травень 2023).
2. Божко Т. О. Етнічна символіка у масовій культурі: проблеми та наслідки застосування. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 104–111.
3. Вишиванки «Вільні люди»: офіційний вебсайт. URL: <https://vvl.com.ua/> (дата звернення: травень 2023).
4. ВишивУбакс. URL: <https://vishivubacs.in.ua/shop/vishivubaks> (дата звернення: травень 2023).
5. Волобуєв В., Стояцька Г. Гібридний символізм в контексті громадянського протесту: український досвід. С. 103–108. URL: <https://enpuir.pnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12049/Volobuev.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: травень 2023).
6. Давиденко І., Кротова Т., Глиняйлюк М., Ілюк І. Особливості поєднання орнаментальних мотивів з елементами костюма в стилі мілітарі. *Актуальні проблеми сучасного дизайну*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т. Т. 1. (Київ, 23 квітня 2020 р.). Київ : КНУТД, 2020. С. 138–141.
7. Денисюк Ж. З. Вишиванка як об'єкт україноцентричного нарративу та національно-культурної ідентичності в інформаційному просторі. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2022. Вип. 41. С. 21–28.
8. Денисюк Ж. З. Мілітарна символіка в контексті символічного означення культури. *Культурний код військової символіки України*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27–28 квітня 2018 р.). Київ : НАКККіМ, 2018. С. 42–46.
9. Денисюк Ж. З. Постфольклор комунікативних інтернет-практик у функціонуванні аксіосфери суспільства : дис. ... д-ра культ.: 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України. Київ : НАКККіМ, 2018. 454 с.
10. Денисюк Ж. З. Уваги про мілітарну культуру давньої України. *Військово-історичний альманах*. 2001. Ч. 1 (2). С. 4–12
11. Катя Лісова. URL: <https://sunseed-art.com/ua/artist/6374c808e052ab369cd2c485/katya-lisova> (дата звернення: травень 2023).
12. Карнаух Н., Ярмолівська А. Львівський бренд створив вишиванку із зображенням безпілотника «Bayraktar». URL: <https://suspilne.media/285680-ivivskij-brend-stvoriv-visivanku-iz-zobrazennam-bezpilotnika-bayraktar/> (дата звернення: травень 2023).
13. Косміна О. Соціальна символіка українського традиційного вбрання. *Етнічна історія народів Європи*. 2007. Вип. 22. С. 12–16.
14. Кострикiна Т. «Вишиванка – це оберег. На берегах не можна вишивати зброєю»: майстриня про сучасні орнаменти. URL: <https://thegard.city/articles/288005/suchasni-ornamenti-u-vishivankah-argumenti-za-i-proti> (дата звернення: травень 2023).
15. Красиков М. Чи може вишиванка бути оберегом воїна? *Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 17–18 червня 2022 р.). Харків : Друкарня Мадрид. 2022. С. 88–96.
16. Лавренюк О. О. Знаковість українського народного одягу. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2012. Вип. 18(2). С. 193–198.
17. Мальцева О. В. Відлуння військового конфлікту на сході України у масовій культурі. *Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 09 червня 2017 р.). Маріуполь : ДонДУУ, 2017. С. 118–122.
18. Нестерук А. Стиль мілітарі: як війна в Україні вплинула на сучасні вишиванки. URL: <https://proslav.info/styl-militari-yak-vijna-v-ukrayini-vplynula-na-suchasni-vyshyvanky/> (дата звернення: червень 2023).
19. Олійник М. В. Тема малих міст на патріотичних футболках як новітні символи опору в російсько-українській війні. *Грааль науки*. 2022. № 16. С. 626–630.
20. Роман М. Створення та використання атрибутики з українською символікою для підняття морального духу під час війни. *Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 17–18 червня 2022 р.). Харків : Друкарня Мадрид. 2022. С. 162–165.
21. Северинчук М. Олександра Теліженко – дослідниця народного мистецтва та фундаторка нової філософії сучасної вишивки українського рушника. *Персоналістичний вимір історії Черкащини*: матер. Другої регіональної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 85-річчю з дня народження доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника освіти України Бушина Миколи Івановича / упоряд. : В. М. Лазуренко, І. Ю. Стадник, О. О. Яшан, О. В. Литвин; відповід. ред. проф. В. М. Лазуренко; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. (Черкаси, 15 березня 2023 р.). Черкаси : ЧДТУ, 2023. С. 323–332.
22. Соломія Гороб'юк. URL: <https://sunseed-art.com/ua/artist/6363919c71131b30b46db4f8/solomiia-gorobiuk> (дата звернення: червень 2023).
23. Хома Н. М. Патріотична мода чи мода на патріотизм: одяг як спосіб самоідентифікації. *Вісник Маріупольського державного університету. Історія. Політологія*. 2015. Вип. 12. С. 322–329.
24. Indposhiv : офіційний вебсайт. URL: https://indposhiv.ua/?gclid=CjwKCAjw8ZKMBhArEiwA_spcJ7oуc41M4JlpQqCSICSRyviAdS0fPejIN8abAU3X8Fs2hOlpXg5r4XBoC3aEQAvD_BwE (дата звернення: червень 2023).

References

1. Arsenova, A. Symbolism of Ukrainian embroidery. Retrieved from: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/9ee56172-c6b7-476c-a350-9164a9fbc96b/content> [in Ukrainian].
2. Bozhko, T. O. (2013). Ethnic symbolism in mass culture: problems and consequences of application. Actual problems of the history, theory and practice of artistic culture, 31, 104–111 [in Ukrainian].
3. Vyshyvanka "Free people": official website. Retrieved from: <https://vvl.com.ua/> [in Ukrainian].
4. Embroidered Ubaks. Retrieved from: <https://vishivubacs.in.ua/shop/vishivubaks> [in Ukrainian].
5. Volobuev, V., Stoyatska, G. Hybrid symbolism in the context of civil protest: Ukrainian experience, 103–108. Retrieved from: <https://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12049/Volobuyev.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
6. Davydenko, I., Krotova, T., Glynialuk, M., Ilyuk, I. (2020). Peculiarities of the combination of ornamental motifs with elements of a military-style costume. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Actual Problems of Modern Design", Kyiv, April 23. Kyiv: KNUTD, in 2 vol.. v. 1, 138–141 [in Ukrainian].
7. Denisyuk, Zh. Z. (2022). Vyshyvanka as an object of Ukrainian-centric narrative and national-cultural identity in the information space. Art history notes, 41, 21–28 [in Ukrainian].
8. Denisyuk, Zh. Z. (2018). Military symbolism in the context of the symbolic meaning of culture. All-Ukrainian scientific and practical conference "cultural code of military symbols of Ukraine", April 27–28, Kyiv: NAKKKiM, 42–46 [in Ukrainian].
9. Denisyuk, Zh. Z. (2018). Post-folklore of communicative Internet practices in the functioning of the axiosphere of society: diss. ... doctor of culture: 26.00.01 "Theory and history of culture". Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
10. Denisyuk, Zh. Z. (2001). Notes on the military culture of ancient Ukraine. Military historical almanac, 1(2), 4–12 [in Ukrainian].
11. Katya Lisova. Retrieved from: <https://sunseed-art.com/ua/artist/6374c808e052ab369cd2c485/katya-lisova> [in Ukrainian].
12. Karnaukh, N., Yarmolovska, A. The Lviv brand created an embroidered shirt with the image of the "Bayraktar" drone. Retrieved from: <https://suspilne.media/285680-lvivskij-brend-stvoriv-visivanku-iz-zobrazennam-bezpilotnika-bayraktar/> [in Ukrainian].
13. Kosmina, O. (2007). Social symbolism of Ukrainian traditional clothing. Ethnic history of the peoples of Europe, 22, 12–16 [in Ukrainian].
14. Kostrykina, T. "Embroidery is a charm. You can't embroider weapons on amulets": a craftswoman about modern ornaments. Retrieved from: <https://thegard.city/articles/288005/suchasni-ornamenti-u-vishivankah-argumenti-za-i-proti> [in Ukrainian].
15. Krasnykov, M. (2022). Can an embroidered shirt be a warrior's talisman? Traditional culture in the conditions of globalization: challenges of war. Materials of the scientific and practical conference (June 17–18, 2022). Kharkiv: Printing House Madrid, 88–96 [in Ukrainian].
16. Lavrenyuk, O. O. (2012). Iconography of Ukrainian folk clothes. Ukrainian culture: past, present, ways of development, 18(2), 193–198 [in Ukrainian].
17. Maltseva, O. V. (2017). Echoes of the military conflict in eastern Ukraine in mass culture. Ukrainian society in conditions of war: current challenges and prospects for peacemaking: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Mariupol, June 9. Mariupol: DonDUU, 118–122 [in Ukrainian].
18. Nesteruk, A. Military style: how the war in Ukraine affected modern embroidered women. Retrieved from: <https://proslav.info/styl-militari-yak-vijna-v-ukrayini-vvylina-na-suchasni-vyshyvanky/> [in Ukrainian].
19. Oliinyk, M. V. (2022). The theme of small towns on patriotic T-shirts as the latest symbols of resistance in the Russian-Ukrainian war. International scientific journal "Grail of Science", 16, 626–630 [in Ukrainian].
20. Roman, M. (2022). Creation and use of paraphernalia with Ukrainian symbols to raise morale during the war. Traditional culture in the conditions of globalization: challenges of war. Materials of the scientific and practical conference (June 17–18, 2022). Kharkiv: Printing House Madrid, 162–165 [in Ukrainian].
21. Severynchuk, M. (2023). Oleksandra Telizhenko is a folk art researcher and founder of a new philosophy of modern Ukrainian towel embroidery. The personalistic dimension of the history of Cherkasy region: materials of the Second regional historical and local history conference dedicated to the 85th anniversary of the birth of the doctor of historical sciences, professor, honored worker of education of Ukraine Mykola Ivanovich Bushyn (Cherkasy, March 15, 2023). Cherkasy: ChDTU, 323–332 [in Ukrainian].
22. Solomiya Horobyuk. Retrieved from: <https://sunseed-art.com/ua/artist/6363919c71131b30b46db4f8/solomiia-gorobiuk> [in Ukrainian].
23. Khoma, N. M. (2015). Patriotic fashion or fashion for patriotism: clothing as a way of self-identification. Bulletin of the Mariupol State University. Series: History. Political science, 12, 322–329 [in Ukrainian].
24. Indposhiv: official website. Retrieved from: https://indposhiv.ua/?gclid=CjwKCAjw8ZKMBhArEiwAspcJ7oyc41M4JlpQqCSiCSRYviAdS0fPejIN8abAU3X8Fs2hOlpXg5r4XBoC3aEQAvD_BwE [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.04.2023
Отримано після доопрацювання 09.05.2023
Прийнято до друку 17.05.2023